

створений за допомогою мультимедійної технології, обов'язково дотримуватись естетичних вимог. Будь-яка мультимедійна презентація, навчальний слайд-фільм, програмний додаток, що застосовуються в навчально-виховному процесі, повинні обов'язково мати естетичний вигляд. Мова йде про відповідність окремих елементів продукту законам мистецтва. Композиційні рішення, сюжет, шрифти, підбір кольорів, музичний супровід, анімація вимагають від творців навчальних мультимедійних продуктів обов'язкового дотримання усіх законів мистецтва [5, с. 162].

Використання інформаційних технологій, безумовно, в поєднанні з іншими методами навчання, підвищує в здобувачів освіти інтерес до предмету, стимулює і активізує пізнавальну діяльність, що дозволяє їм отримувати глибокі знання, сприяє освоєнню нових, необхідних в сучасних умовах навичок. Перспективним в майбутньому є розробка віртуальних інформаційних технологій, наприклад, епістемотеки з метою спілкування здобувачів освіти та вчителів з фахівцями в галузі художньої культури в мережі Інтернет.

Літератури

1. Кисельова Н. В. Інформаційні технології на уроках художньої культури. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 103 с.
2. Кобзар О. Б. Дидактична роль нових інформаційних технологій у навчальному процесі. Проблеми освіти. 2020. № 32. С. 86-96.
3. Моїсєєва М. В. Використання інформаційних технологій у педагогічному процесі: навчально-методичний посібник для педагога. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2014. 224 с.
4. Сіняговська І. Ю. Використання інформаційних технологій як ефективний засіб інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності старших школярів. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди». 2014. № 31. С. 334-341.
5. Яковлев О. В. Формування інформаційного середовища культурної спадщини України: Cultural heritage projects. Вісник Маріупольського державного університету. 2015. № 10. С. 161-168.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПОЛКОВНИКА ІВАНА БОГУНА НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У 8-МУ КЛАСІ ЗАСОБАМИ ФІЗІОГНОМІКИ

Ігор Коляда,
Ігор Ільницький,
Владислав Романенко

У надзвичайно складний час боротьби українського народу за право на існування України, як незалежної та самостійної держави, права народу на власний вибір вільного розвитку та буття, надзвичайно важливим є виховання у молодого покоління українців, представників покоління «зумерів» почуття патріотизму, гордості за свою Батьківщину, її історію та формування національної свідомості. Чи

не найкраще юний українець зможе це усвідомити на приладах героїзму та патріотизму, самовідданого служіння інтересам народу великих українців, які творили і виборювали у різні періоди становлення нашої державності, вивчення життя та діяльності яких є однією із складових в організації освітнього процесу на уроках історії України.

Радянська система освіти не робила особливих акцентів на історичних ролях персоналій, за дуже рідкісними випадками. «Методична наука радянської школи, - зазначає сучасний історик і методист І. Коляда, – керуючись пануючими підходами марксистсько-ленінської ідеології, виводила у своїх роботах на перше місце безликі, але великі народні маси, а персоніфікувала лише їх окремих представників» [5, с. 302].

Перед сучасним вчителем історії України в умовах реалізації концепції Нової української школи важливим є подальша розробка технологій формування уявлень про історичну персоналію при вивченні історії України.

Застосовуючи технології формування уявлень про історичну персоналію для сучасних здобувачів освіти, які є представниками покоління «зумерів» та «альфа», сучасний вчитель історії має враховувати особливості сприйняття ними образу історичного героя, з яким вони знайомляться зі сторінок соцмереж, інтернет ресурсів та інтернет сайтів.

Проблемі вивчення історичних персоналій на уроках історії присвячено роботи таких сучасних українських методистів, як К. Баханов [1], Н. Венцева [2], А. Пінчук [8, 9], В. Тоболін [10], зокрема використання фізіогномістичного підходу присвячено роботи таких сучасних українських методистів, як: П. Гай-Нижник [3], Я. Камбалова [4], І. Коляда [5, 6].

Метою статті є розкриття методичного потенціалу фізіогноміки та її актуальності для формування уявлень про історичну персоналію у здобувачів освіти покоління «зумерів», її відповідності до способу їхнього мислення і сприйняття інформації.

Однією з характерних рис здобувачів покоління «зумерів» є кліпове мислення, тобто, сприйняття отриманої інформації через образи, але поверхово та фрагментарно. Здобувачі освіти покоління «зумерів» не читають друкованих газет, не уявляють життя без інтернету і народилися вже зі сторінками у соцмережах і прагнуть різноманітності у своєму житті та діяльності, – цілком справедливо вказує Н. Миронова. – Вони впевнено почувають себе в інформаційному потоці й вміють використовувати знання, та відзначаються здатністю обробляти багато інформації, вмінням виділити важливе [7].

Враховуючи цю особливість мислення здобувачів освіти вчителю історії України необхідно добирати оптимальні методи та прийоми, інтерактивні технології для формування уявлень про історичну персоналію. Одним з таких і є фізіогномістичний аналіз, складова історико-психологічного опису історичної персоналії.

Фізіогномістичний аналіз – це метод визначення типу особистості людини, її душевних якостей та стану здоров'я, за допомогою аналізу зовнішніх рис обличчя та його виразу, так і спогади сучасників про особистість [3, с. 3].

Так, на уроках історії України присвячених вивченню теми «Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст.», зокрема при висвітленні оборони Вінниці та битві під Монастирищем, вчитель може застосувати

фізіогномістичний аналіз задля успішного засвоєння здобувачами освіти, наприклад, історичної персоналії полковника Івана Богуна та контексту подій у яких він бере найактивнішу участь.

Формування уявлень про полковника Івана Богуна учитель може розпочати із застосування прийому розповіді: «Особливе місце в історії національно-визвольної боротьби в історії України посідає особистість полковника Івана Богуна – одного з найближчих сподвижників Богдана Хмельницького, його довіреного полковника та переможця Вінницької битви, героя битви під Монастирищем. Тож звідки ми можемо дізнатись ким був легендарний український полководець, чим він жив, який мав характер, ба навіть як він одягався та виглядав? Хоч достеменних зображень І. Богуна не збереглося – ми, беручи до уваги його риси характеру, відомі з джерел та описів сучасників, та півставляючи згідно фізіогномістичного аналізу, можемо підібрати найбільш вдалий портрет полковника. Таким, на наш погляд, є картина авторства М. Івасюка – відомого українського батального художника, уродженця Буковини, згодом репресованого НКВД, що писав картини на національну українську тематику, – «Богун під Берестечком».

Наступним етапом у роботі вчителя буде знайомство здобувачів освіти із сюжетом самої картини. З цією метою вчитель історії використає прийом опис: «Художник Микола Івасюк став виразником волелюбних прагнень свого народу. М. Івасюк у своїх історично-баталістичних картинах намагався оспівувати найвеличніші сторінки історії українського народу. Тому такі великі полотна буковинця були не тільки даниною шани героїчному минулому, але й неприхованим заклик до боротьби проти соціального та національного гніту з боку всяких ворогів. Однією з таких є картина «Богун під Берестечком». Художнє полотно є динамічним. Усе зображене на ньому виглядає надзвичайно живо та реалістично. Полковник Іван Богун постає на полотні перед нами широкоплечим, міцним, сильним і сміливим лідером, що величаво тримається коні – рисаку, який рухається швидко, підтюпцем».

Використовуючи фізіогномістичний підхід щодо картинного образу полковника І. Богуна, вчитель пропонує такий опис полковника: «Впевнений та в чомусь навіть хитрий погляд Богуна свідчать про його кмітливість і не аби який розум, що полковник власне і доводив у чисельних битвах якими керував. Чоло полковника продовгувате, проте з більш вираженою нижньою частиною також доповнює образ людини обдарованої розумом і впевненої у своїх діях. Продовгувате обличчя, яке можна помітити на більшості портретів та гравюр полковника Богуна свідчить про його цілеспрямованість, лідерські якості. Дуже часто такі люди наділені владою, і це не заважає при їх обачності та далекоглядності бути справедливими і мудрими керівниками. Вольове підборіддя свідчить про рішучість цієї особистості, водночас не полишеної хитрості. Отже, полковник І. Богун за фізіогномістичним аналізом рис його обличчя вирізнявся рішучістю, розумовими здібностями, кмітливістю, навіть певною хитрістю».

Окрім портретів з фізіогномістичним аналізом персоналій, достеменних зображень яких не збереглося, вчитель може використати засоби візуалізації, зокрема, такі, як художні фільми історичної тематики.

При формуванні уявлень про історичні особистості вчителю історії необхідно забезпечити здобувачів освіти «даними спостережень», образами, створити умови для «живого споглядання». Це завдання і вирішують екраннозвуккові засоби

навчання – навчальні кінофільми, відеофільми, документальні фільми, мультфільми. Відображаючи дійсність, вони дозволяють у класі, на уроці оперувати фактами життя історичних особистостей [6, 73].

Художні фільми не завжди дають достеменно вірну, – зазначає І. Коляда, – інформацію і цілковите знання про персоналію, виступаючи лише джерелом. Це в свою чергу, дозволяє вчителю історії України подавати навчальну інформацію як матеріал організації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, організації креативного підходу під час вивчення ними історії України» [6, с.73].

Використовуючи фізіогномістичний аналіз при формуванні уявлень про полковника І. Богуна вчитель може запропонувати здобувачам освіти перегляд фрагментів художнього фільму «Вогнем і мечем» (польського режисера Єжи Гоффмана, 1999 р.). Одним з персонажів цього фільму є І. Богун. Так, історично неспітвдженний сюжет фільму, що вплетений у загальний контекст історичних подій, а зокрема персонаж І. Богуна за правильного подання і коментування вчителем його фізіогномістичних рис і вчинків – сформує в уявленнях здобувачів освіти необхідний асоціативний ряд.

Вчитель також може використати прийом мозкового штурму, запропонувавши здобувачам освіти порівняти образ полковника І. Богуна за картиною М. Івасюка «Богун під Берестечком» та образом з художнього фільму Є. Гоффмана і за художнім романом Ю. Сороки «Іван Богун».

Формування уявлень про історичного діяча полковника І. Богуна дозволяє вчителю організувати процес формування, як комунікативних, так і практичних компетентностей. Реалізації цього завдання допоможе застосування ігрових технологій «історичні дебати» або «мікрофон». Вчитель пропонує здобувачам освіти ознайомитися з інформацією про постать І. Богуна за книгою І. Коляда, С. Борчук, І. Ільницький «Іван Богун» (Харків, «Фоліо», 2021) та підготувати спічі на тему: «Полковник Іван Богун: історична постать і художній образ».

Отже, використання фізіогномістичного аналізу при формуванні уявлень про історичну персоналію, зокрема образу полковника І. Богуна, на уроках історії України у 8 класі має підвищити ефективність освітнього процесу при вирішенні навчальних завдань, пов'язаних зі особливістю «кліпового» мислення здобувачів освіти покоління «зумерів», забезпечуючи можливості застосування різноманітних інтерактивних технологій навчання історії й реалізації концепції Нової української школи.

Література

1. Баханов К. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя, 2002. 108 с.
2. Венцева, Н.О. Вивчення історичних постатей на уроках історії України в 7-му класі. Харків : Основа, 2010. 127 с. (Бібліотека журн. «Історія та правознавство». Вип. 2(74)).
3. Гай-Нижник П. Життя та будні резиденції диктатора: палац гетьмана усієї України П. Скоропадського. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні та історичні науки: збірник наукових праць. Вип: 114. Київ, 2013. С. 255–270.
4. Камбалова Я. Методичні аспекти формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи (на прикладі теми «Кирило-

Методіївське товариство». *Історія в школі : навчально-методичний журнал*: 2016. № 11/12. С. 5–8.

5. Коляда І. Теоретико-методичні засади висвітлення ролі історичної особи на уроках з історії України у 9 класі при вивченні теми: «Російсько-французька війна 1812 р. і Україна (І. Котляревський – організатор козацьких полків у війні 1812 року)»: *Проблеми історії України ХІХ – поч. ХХ ст.* 2013. Вип.: 21. С. 301–310.

6. Коляда. І. Вивчення історичних особистостей на уроках історії України у 8 класі: впровадження інноваційних підходів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип: 82. 2021. С.71-76.

7. Миронова Н. Бумери, міленіали, покоління Z – хто це? Розбираємось у теорії. *Українська правда. Життя*. 2020. 9 лютого. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/02/9/239843/> (дата звернення 24.10.2023).

8. Пінчук А. Методика формування в учнів знань про історичну особу *Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка*: Педагогічні науки. 2006. Вип. 19 (114). С. 67–72.

9. Пінчук А. Методичні засади висвітлення історичних постатей у шкільних курсах історії. Автореферат дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ: Ін-т педагогіки АПН України, 2006. 21 с.

10. Тоболін В. Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретів. *Історія в школах України*. 1999. № 31. С. 25–27.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В 10-МУ КЛАСІ: СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ КІНО ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ

Ігор Коляда,
Богдана Єрмоленко,
Оксана Богомаз

Формування національної самосвідомості є невід'ємною частиною освіти та розвитку особистості, зокрема, на уроках історії України. Національна самосвідомість, як усвідомлення належності до спільноти, об'єднаної спільними принципами, включає елементи етнічного та політичного характеру [5].

Національна самосвідомість – це процес, у якому нація вивчає і розуміє свою ідентичність, а також розглядає свої соціально-економічні, політичні та історичні особливості. Цей процес також включає в себе усвідомлення свого права на рівноправні відносини з іншими націями та народами, а також на вільне та незалежне існування [4, с. 3–4].

Розвиток національної самосвідомості у здобувачів освіти є важливим завданням сучасної освіти в умовах реалізації концепції Нової української школи. Невід'ємною складовою процесу осмислення національної ідентичності є розкриття різноманітних аспектів історії, культури України та національного духу українського народу.